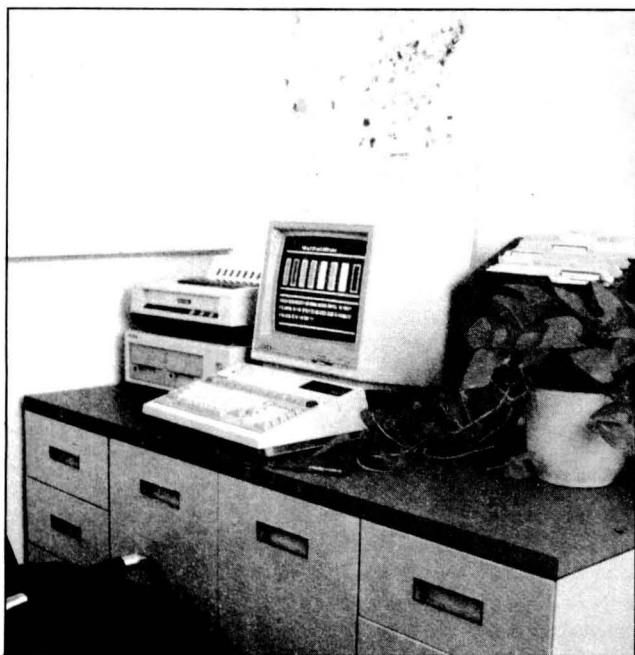


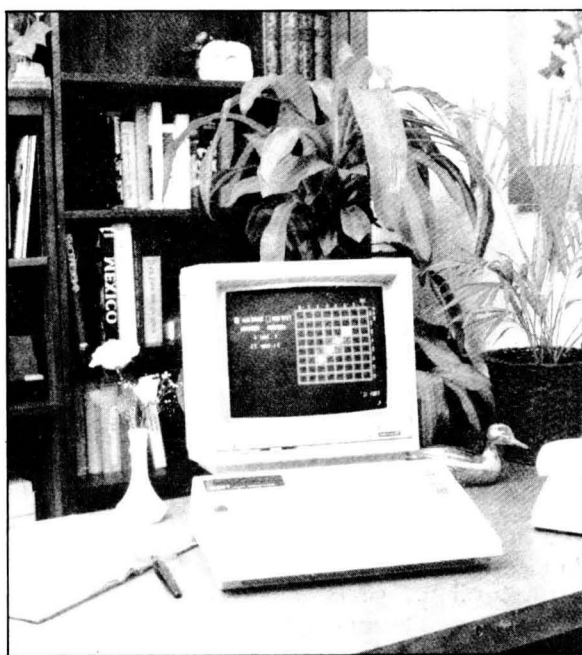
Antropologia i comunicació: el “shock” del futur

per JOAQUIM SALA

Cada època s'ha caracteritzat per unes peculiaritats determinades; la nostra –segons el dir dels sociòlegs– serà coneguda en el seu post-industrialisme com l'era de la comunicació i la informació, i abocarà l'home a un nou repte: aprendre a aprendre.



Un futur: el món de la informàtica



ARXIU

Un repàs a la història

Molts pensadors de la història diuen que cada època i civilització s'ha caracteritzat per uns trets que li han donat una singularitat i originalitat irrepetibles: en el Neolític (fa uns deu mil anys) sorgí l'agricultura i les primeres manifestacions sedentàries en l'estil de vida humana, l'home començava a deixar el nomadisme i s'assentava sobre un espai geogràfic. Les primeres civilitzacions es nodreixen entorn dels rius, formant uns primers estats centralitzats (Egipte, Assíria, Mesopotàmia...) dins els quals comencem a trobar-hi unes primeres *xarxes de comunicacions*, possibilitant el sorgiment de l'escriptura, fet que permet guardar la informació; però l'escriptura (autèntica revolució) resta encara reduïda als voltants d'un *èlites* sacerdotals i de mags que no surten del *Palau Reial*.

A Grècia, amb l'escriptura, l'alfabet fonètic, esclata la cultura *clàssica*, el Món és vist com un espai o *Cosmos* ordenat, proporcionat, bell i harmoniós. L'home s'hi comunica per mitjà de la *Paraula* o bé l'*Escriptura* amb la peculiaritat que totes dues *poden ser i són ensenyades-apreses*. Hi ha uns *tecnos* –els sofistes– mestres de retòrica i gramàtica els quals *democratitzen* les capacitats per a l'oratòria i l'escriptura del poble i així tothom pot emprar l'oratòria política. La comunicació es realitza a la plaça pública –*Àgora*– per mitjà de la *Paraula*. La informació es transmesa, fonamentalment, dins un embolcall retòric. El *missatge* té com a canal la mateixa veu humana o bé, si és escriptura, el text.

Els romans, ultra la parla i unes infraestructures materials de carreteres, camins i ponts, afaçonaren els *missatges* dins unes estructures lingüístiques *juri-*

diques, una administració, un *Ius* o Dret imprescindible per a comandar i regir tanta diversitat de pobles i geografia.

A l'Edat Mitjana, pel Cristianisme, els missatges són escrits agafant formes arquitectòniques, esculturals, pictòriques i en els mateixos vitralls de les catedrals. La comunicació, comptant igualment amb la “Paraula” del predicador, pren significacions sagrades, la immensa massa del poble analfabet rep informació dels *Misteris* per medi de les imponents construccions gòtiques, meravelles dels segles.

Però l'autèntica revolució en la comunicació –la segona després de l'escriptura– vindria amb el descobriment de l'impremta –segle XV– per Gutenberg. El Renaixement pot recuperar la cultura antiga i, a nivell religiós, divulgar la Bíblia –provocant la Reforma religiosa– gràcies a un mitjà tècnic que

permet publicar simultàniament milers i milers d'exemplars (els copistes medievals desapareixen); la cultura s'estén arreu, la informació pot ser guardada i assolible per tothom i, sobretot, transmesa en quantitats que exponencialment van creixent cada vegada més i es diversifiquen en llibres, tractats, revistes, diaris...

A finals del segle passat i començaments d'aquest, tindria lloc un altre gran esclat: la telegrafia, la ràdio... Les distàncies geogràfiques cauen automàticament, no hi ha racó del planeta inaccessible a la comunicació de les ones de ràdio, que augmenten la quantitat i qualitat de la informació. Però, sobretot, serà després de la Segona Guerra Mundial, amb la *televisió*, quan hom pot parlar de tot un cortinatge comunicatiu que embolcalla amb la *imatge* tot el planeta provocant l'esclat social dels anomenats *mass media*.

És ara quan, amb raó, la peculiaritat de la nostra època pot ser caracteritzada per la *informació*.

La societat postindustrial i els nous valors immaterials

Els sociòlegs ja parlen de la nova societat *post-industrial* —Alain Touraine— la qual no tindrà com a eix suprem el simple i condicionat *consumisme* sinó la capacitat d'*informació i comunicació*.

El nostre món industrial canvia, les *reconversions* provoquen grans *traumes* socials, entrem en una societat dins la qual —i això cal veure-ho— no serà el consum desenfrenat la roda motora bàsica sinó les possibilitats d'accés a la informació i als canals de comunicació.

Concretem-ho més: la nostra societat es transforma de tal manera que les activitats motrius essencials no seran produir-consumir-gastar cotxes, rentadores, frigorífics i altres béns materials que s'esgoten en ells mateixos, sinó *serveis, coneixements, formació i informació*.

La persona podrà *dialogar* automàticament amb qualsevol punt del planeta: per mitjà d'unes *terminals* podrà tenir fàcil accés a qualsevol dada, fet o situació de tot el món.

La terminal, des de casa mateix, l'oficina, o l'escola, permetrà a qualsevol *dialogar* amb els magatzems d'informació; hom podrà aprendre sense tant esforç i més racionalment, sense distàncies. Com molt bé diu Raul Rispà¹ la nostra memòria col·lectiva cada vegada és més *visual, sonora i dinàmica*.

La nostra societat, cada vegada més interconnectada, ens porta a uns canvis radicals de vida.

El treball d'oficina canviarà, sorgiran noves feines i professions, noves habilitats; l'educació no girarà entorn de l'aprenentatge d'unes matèries o espe-



El vídeo més que comercialitzat com a eina de consum, hauria d'ésser aplicat fonamentalment com a un instrument culturalitzador assolint, així, un valor clau en el món de la informació.

cialitats determinades sinó que serà un *meta-aprenentatge*, o sigui *aprendre a aprendre*, saber remenar i obtenir *informació*, el qual fet no es limitarà a uns períodes escolars, *ans a tota la vida*.

En conjunt, per als sociòlegs —seguim idees de l'esmentat autor—, entre les forces que configuraran la nova societat post-industrial —i que ja la tenim al tombant— hi figuren, com hem dit, el canvi d'una economia alimentada exclusivament per béns de consum en una altra *productora de serveis: ensenyament, sanitat, lleure, art, expressions artístiques...*, fet que provocarà l'expansió de noves ciències i tècniques (informàtica, microelectrònica, computerització...), i el creixement de nous coneixements teòrics (teoria de la comunicació, semiòtica) i de les corresponents innovacions tecnològiques.

L'expansió d'aquestes forces exigeix que unit a elles hi hagi la *informació i comunicació*, produïdes i demanades cada vegada més i més diferenciades en sems que augmenta la necessitat que la informació es comuniqui més ràpidament i eficaçment per allunyats que siguin els indrets geogràfics i els destinataris (*Comunicació és més ample, vol dir moviment d'informació*).

Sintetitzant, podríem parlar de tres innovacions tecnològiques fonamentals: la microelectrònica, informàtica, i telecomunicacions. Així, al progrés microelectrònic, comporta unitats físiques cada vegada més petites amb unes funcions més complexes, velocitats més ràpides en operacions, per complicades i difícils que siguin, i proporcionalment sense tant consum energètic, i tot plegat, sembla, a preus més econòmics.

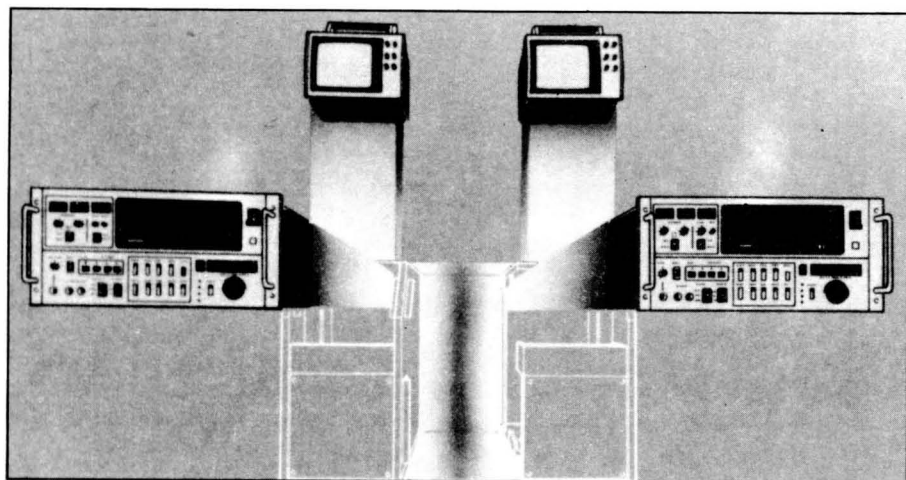
Arrels antropològiques de la comunicació i la perllongació artificial de la vista i l'oïda humana

En conjunt, sobre la nova revolució en la informació, podem extreure unes reflexions *filosòfico-antropològiques*, car afectarà la nostra manera de pensar i veure la vida. Els antropòlegs ens diuen que l'home, biològicament, és un animal que neix *abans de temps*², inacabat. Es veu obligat a completar-se i madurar en el claustre social, no matern-biològic sinó familiar.

Si l'animal neix amb unes pautes de vida heretades, instintives, ben dotat per adaptar-se (si bé als pocs dies o mesos un animal ja pot desprendre's de la mare, l'home necessita anys): uns dotats per la naturalesa per a volar, altres amb bones potes per a córrer, o una gran força física per a atacar, així com una bona vista per fugir a temps. L'animal *home* ha estat molt mal dotat per la naturalesa, no pot competir amb la majoria d'animals, els seus sentits i facultats se li desenrotllen molt lentament i tardanament, no té la mirada de l'àguila ni la lleugeresa de la fura o les ales d'un esparver, ni tant sols un nas fi de gos tofoner. Com que ha vigut sense una càrrega d'instints, l'home *pràcticament ho ha d'aprendre tot i*, essencialment, la seva subsistència i existència social depenen d'una comunicació la qual ve possibilitada només per l'aprenentatge d'una *llengua*, d'uns codis.

Els cinc sentits humans són canals per a percebre informació del medi ambient, principalment els ulls i l'orella, vista i oïda, autèntics canals naturals.

El canal visual té una capacitat superior (ningú discuteix avui dia el poder de les imatges); però el canal auditiu és



Noves tècniques entren en joc en l'atractiu món dels audiovisuals.

ARXIU

imprescindible com a instrument del llenguatge, de la parla oral.

Antropològicament, l'home ha de crear els medis per a adaptar-se i no morir. La naturalesa els hi ha llevat tots, d'aquí ve la necessitat de potenciar i desenrotllar els seus sentits, concretament els suara esmentats, amb mitjans intel·ligents. Altrament, els animals, al llarg de la cadena evolutiva, haurien acabat amb l'home com a espècie.

Com molt bé ha dit Piaget, la informació facilita la capacitat d'adaptació a situacions noves. Educació i formació són processos d'adquisició i aprenentatge d'informació estructurada, de coneixements que permeten a l'individu i als grups humans actuar i adaptar-se en el seu viure.

Per tal motiu, l'home ha tingut necessitat de perllongar i de superar, amb mitjans tècnico-artificials, les limitacions imposades per la naturalesa: l'home no té ales, però pot construir avions; no pot córrer com molts animals, però fa cotxes; no té energia física ni força per a moure objectes, però fabrica màquines; no pot nedar dins l'aigua, mes fa submarins.

Però bàsicament, si bé la seva vista és molt limitada en l'espai, sap construir aparells de televisió que li permeten, perllongant per mitjans tècnics la seva vista, veure instantàniament i en directe qualsevol fet, esdeveniment, personatge, país... per allunyats que siguin, encara que sigui fora del nostre planeta.

Les limitacions dels nostres ulls per a veure coses són superades per la ciència i la tècnica. Cap racó del macros espai o del micros espai, mitjançant el telescopi o el microscopi electrònic, no escapen a la mirada humana.

Tota la Terra es troba interconnectada (via satèl·lit) i la seva imatge pot aparèixer instantàniament als nostres ulls des de qualsevol indret i davant d'una petita pantalla.

El mateix podem dir de les nostres orelles. L'oïda humana és limitada, la nostra veu és molt feble, i el crit no ens serveix, però la podem ampliar amb

micròfons, podem vèncer qualsevol distància, per milers de Qms que tingui, fins a d'altres planetes, amb recursos telecomunicatius (ràdio, telèfon...). La Terra és com una sola orella, una sola veu, una sola paraula, un sol ull, una sola imatge.

La interconnexió està esdevenint tan complexa com els milers i milers de processos sinàptics cerebrals.

Antropològicament, repetim, és possible perquè l'home neix amb unes pulsions sense cap orientació determinada, sense defenses naturals biològiques, inadaptat, per a sobreviure ha de recórrer a la intel·ligència, necessita de la societat i de la informació —llengua, cultura, tècnica— que aquesta guarda. Ha de crear una naturalesa artificial —cultural, ha d'aprendre a construir unes perllongacions que amplii infinitament el poder dels seus ulls i de les seves orelles.

El gran repte del nostre temps: saber emprar la informació

El mateix fet que l'home neixi freturós i indefens, amb unes pulsions sense una orientació determinada hereditàriament, obre les possibilitats —gairebé infinites— de donar-li una gran pluralitat de formes, com ens ho palesa la gran varietat de costums, hàbits, cultures i civilitzacions humanes.

No hi ha dubte que aquesta indefensió biològica és un gran avantatge, puix obliga a *compensar-la culturalment*. L'home pot crear unes *tècniques* mitjançant les quals pot ampliar il·limitadament allò que la naturalesa li ha donat tan malament.

Pot volar, córrer, desplaçar-se, viatjar... sense limitacions de distàncies ni velocitats; pot veure, parlar i escoltar sense fronteres ni altres barreres geogràfiques; i el que és més revolucionari: pot obtenir tanta informació com calgui sense *moure's de casa*.

Com que biològicament la Naturalesa Humana és predisposada a ser *completada culturalment i socialment*,

es veu obligada necessàriament a adaptar-se a les noves situacions històrico-socials, la qual cosa esperona la seva intel·ligència. L'home pot adaptar-se a totes les transformacions sorgides de la seva mateixa praxi social. Semblava que no podria viure en l'espai sideral per manca de gravetat, però pot manllevar-la perfectament per mitjans tècnico-científics, i, així, amb tot.

Podrà, però, amotllar-se als nous reptes actuals?, a les transformacions i canvis culturals, socials, històrics...?

La història camina a velocitats supersòniques, la velocitat de l'actual procés de canvis *no té precedents en el passat*, no hi ha temps de formar-se cap tradició ni pauta estable de conducta social, els valors trontollen com mai. Sociòlegs, economistes i pensadors indiquen que el desgastament del model consumistíco-industrial, la voragositat del qual no podia durar, va donant pas a l'entrada d'uns *valors nous* no recolzats en béns materials sinó en el *consum d'informació*.

Això farà que les aptituds més importants de l'home i les disposicions que més seran *potenciades* i exercides *guardaran relació amb la capacitat d'aprenentatge de coses constantment noves*, el qual fet és inseparable de *saber obtenir informació* com en la societat industrial ho és el consumir.

El gran repte el tenim a la vista: *saber-nos amotllar al temps en què entrem*, saber emprar les possibilitats que ofereix l'accés a tanta informació per mitjà dels nous canals comunicatius.

Els individus, pobles i comunitats nacionals més avançades seran aquelles que sabran escoltar i entendre aquest gran *soroll* d'antenes i pantalles que parlen, que sabran seleccionar *les veus i les imatges*, i aprofitar-se de la pluralitat de símbols, signes, codis i llenguatges que cobriran la Terra i l'Espai. *El poder* el tindrà qui estigui més *ben i intel·ligentment informat*. La nostra comarca, país i comunitat no pot perdre *el tren*. Entrem en una *economia de relacions enllaçada per nous signes i símbols*, cal *saber-los interpretar* i veure que els nous valors *seran culturals, lingüístics, educatius i formatius, científics i artístics...*

Serà necessari *saber dialogar amb les màquines* si volem entendre les persones...

NOTES

1 RAUL RISPA *La revolució de la informació* Temas clave Salvat, n.º 99

2 ARNOLD GEHLEN *El Hombre*, Ed. Sigueme. Salamanca, 1.980.

Joaquim Sala, catedràtic de Filosofia de L'I.B. Guillem de Berguedà, de Berga